

JUSTÍCIA CLIMÀTICA, MIGRACIONS I REFUGI A CATALUNYA

Juny 2023

ACSAR
Fundació

Ricard Zapata-Barrero i Juan Pablo Santangelo

Grup de Recerca Interdisciplinari en Immigració
Universitat Pompeu Fabra (GRITIM-UPF)

RECERCA Ricard Zapata-Barrero i Juan Pablo Santangelo
Grup de Recerca Interdisciplinari en Immigració
Universitat Pompeu Fabra (GRITIM - UPF)

EDITA Fundació ACSAR

MAQUETACIÓ I FOTOGRAFIA @tomasgonzalezcarbo

ACSAR
Fundació

Taula de continguts

INTRODUCCIÓ: OBJECTIUS DE L'ESTUDI	1
PRIMERA PART: L'AGENDA ACTUAL DE LA JUSTÍCIA CLIMÀTICA I LES MIGRACIONS	2
1. Definint les lents per abordar la justícia climàtica des d'una perspectiva de les migracions	3
2. Els paràmetres bàsics de la justícia climàtica: el canvi climàtic com a bé global comú	4
3. D'una fase de diagnòstic a una fase d'acció. El procés de constitució d'un sistema de governança global regit per principis de justícia climàtica. Què s'ha fet i on som ara?	6
4. Governança de les migracions verda cap a un reconeixement global de la justícia climàtica de les migracions	10
SEGONA PART: EL BALANÇ DE BARCELONA I CATALUNYA EN RELACIÓ AMB LES QÜESTIONS DE JUSTÍCIA CLIMÀTICA I MIGRACIÓ	16
1. Justícia climàtica i migració a l'agenda de Barcelona i de Catalunya	17
2. Entrevistes	21
2.1. Metodologia	21
2.2. Balanç	23
2.3. Vincle	23
2.4. Responsabilitats	25
2.5. Administracions	26
2.6. Campanya Social	27
REFLEXIONS FINALS: JUSTÍCIA CLIMÀTICA, POSTCOLONIALISME I CREACIÓ D'UN CENTRE D'INTERPRETACIÓ	28

REFERÈNCIES

Disponibilitat de dades i materials: el conjunt de dades utilitzades o analitzades durant l'estudi actual (incloses les transcripcions de les entrevistes) estan sota petició justificada de Ricard Zapata-Barrero. Les set entrevistes es van realitzar durant el mes d'abril de 2023, i duren una mitjana d'uns 40 minuts. S'han seguit els estàndards ètics de recollida i protecció de la informació establerts pel Comitè Institucional de Revisió Ètica de Projectes (CIREP-UPF).

Agraïments: Les entrevistes han suposat la concessió de temps per part de tots els participants i la preparació de respostes en tractar-se d'una entrevista estructurada. Els primers agraïments van adreçats a tothom, per la seva motivació i compromís. També a l'equip tècnic de la Universitat Pompeu Fabra, que es va implicar molt directament a permetre fer vídeos de les entrevistes. Especialment a Justí Torn Poch, Nit Bernat Gil, Paula Balsebre i Ada Casas.

INTRODUCCIÓ: OBJECTIUS DE L'ESTUDI

Aquest estudi exploratori té un doble objectiu. En primer lloc, identificar els temes claus que animen avui en dia el debat sobre Justícia Climàtica¹ en general però amb una perspectiva enfocada als moviments migratoris. Aquesta part s'enfocarà amb la categoria d'anàlisi que nomenarem "migrants i/o refugiats climàtics" o bé "migració verda", per emfatitzar el vincle més genèric. En un segon moment ens plantejarem la pertinència de promoure una campanya social a Catalunya i quins enfocaments potencials serien els més adequats.

Per dur a terme aquest breu estudi, d'una banda hem consultat informes i documents relacionats amb el canvi climàtic en general, però enfocats a temes migratoris en particular i, de l'altra, el debat més acadèmic, especialment per part de teòrics del canvi climàtic i les migracions. Per complementar aquesta recollida d'informació, hem fet set entrevistes a una varietat de perfils (activistes, acadèmics, responsables polítics públics i representants d'organitzacions internacionals) seguint un model estructurat, en què els entrevistats tenien prèviament les preguntes i van poder preparar-les, sent coneixedors de l'objectiu, el qual era vincular els debats sobre Justícia Climàtica amb les migracions i amb un horitzó de plantejar els termes d'una potencial campanya social a Catalunya.

1

D'acord amb aquests objectius, l'estructura d'aquest estudi és la següent. En la **primera part**, destaquem els principals punts de l'agenda actual sobre la justícia climàtica en general i la vinculada amb les migracions en particular. En la **segona part**, ens centrem en el context de Catalunya i de Barcelona. Comencem per una contextualització molt breu per endinsar-nos després en els resultats de les entrevistes realitzades. Finalment, cloem aquest estudi amb unes reflexions en clau de política sobre la temàtica.

¹ Molts debats parlem de Justícia Mediambiental i d'altres, en lloc de *Canvi Climàtic*, optem per una noció més amplia de *Degradació Mediambiental*. Aquest estudi ha optat per la fórmula més extensa de *Canvi Climàtic*.

PRIMERA PART: L'AGENDA ACTUAL DE LA JUSTÍCIA CLIMÀTICA I LES MIGRACIONS.

En aquesta part, destaquem els punts essencials de l'agenda actual situant on som en els debats amb una perspectiva de procés temporal. En una primera secció, presentem el que anomenem “les lents” per abordar la justícia climàtica des d'una perspectiva de les migracions. Tot seguit,, presentem els paràmetres bàsics de la justícia climàtica, amb la premissa compartida que el canvi climàtic ha de ser vist com un bé global comú. En una tercera secció, descrivim les principals forces argumentals que han traçat el procés de constitució d'un sistema de governança global (què s'ha fet i on som ara). Finalment, en una quarta i última secció, i més enfocats en el que denominem “migració verda”, tracem les bases per a discutir el procés de reconeixement global de les migracions climàtiques.

1. Definint les lents per abordar la justícia climàtica des d'una perspectiva de les migracions.

Si existeix un tema actual que demana una política proactiva, és el canvi climàtic. Un **enfocament proactiu** és una combinació de prevenció mitjançant la identificació de perills i la introducció de mesures de mitigació de riscos abans que es produeixi l'esdeveniment que comporta el risc i afecti negativament. Per tant, implica estratègies d'anticipació de futurs xocs relacionats amb la migració i proporciona raons per construir estratègies polítiques per afrontar nous reptes. Està directament relacionat amb un pensament generacional que és el que demana el canvi climàtic: treballar el present per prevenir el futur. També ens trobem amb un tema que en la literatura de la política pública s'anomena "wicked problem" (Rittel i Webber, 1973) o "**problemes indomables**", és a dir, problemes que impliquen una gran varietat d'actors, sectors i nivells de govern, i provoca incertesa per la seva complexitat. També destaca el fet que la majoria de les polítiques actuals s'han de discutir en termes graduals assumint el caràcter relacional de les definicions de problemes i és una invitació al pensament creatiu en política i govern (Head, 2019), que fins i tot pot requerir uns canvis profunds en les formes d'organització social i en la nostra vida quotidiana. Finalment, i com a tercera característica del tema que ens ocupa, el canvi climàtic requereix un **pensament holístic**. Això implica bàsicament dues qüestions importants. D'una banda, ens convida a tenir una perspectiva multidimensional del canvi climàtic i no únicament des d'un únic punt de vista. Ens demanda, en altres paraules, una visió calidoscòpica de la realitat. Però al mateix temps és una visió orgànica que estableix que tot està relacionat.

3

Amb aquest rerefons podem entrar en el tema del canvi climàtic. El primer que hem de fer és situar-lo bé dins d'un procés històric del debat. Aquí, s'entra de ple en un dels paràmetres del projecte il·lustrat liberal que ens ha acompanyat aquests darrers segles: la idea de progrés. La visió general compartida és que el marc actual del canvi climàtic ens demana frenar de cop o almenys replantejar certa visió neoliberal del progrés, i fins i tot la idea de perfeccionisme humà que ha acompanyat aquest pensament liberalo la idea que sempre es millora. Aquest plantejament que el progrés té límits i que aquests límits els hem d'acordar entre tots no és nou. Prové del Club de Roma, un grup d'experts que ja van advertir que estàvem en una situació d'haver arribat als seus límits i que d'ara endavant tot podria avançar cap a certa decadència si no es plantejaven les mesures necessàries.

Això que ara estem debatent té arrels en la política verda, el pensament ecològic i el medi ambient dels anys setanta del segle passat (Lane, 2016). El Club de Roma és una organització que ha examinat els límits del creixement en relació amb el medi ambient. El seu informe clau "The Limits to Growth" (1972) analitza els factors que poden limitar el progrés, com el creixement desproporcionat de la població, la producció agrícola, l'esgotament de recursos naturals i la contaminació. L'informe va concloure que el creixement sense restriccions en aquestes àrees conduiria finalment al col·lapse i al declivi. El Club de Roma treballa avui en el desenvolupament sostenible, equilibrant el progrés amb els límits ecològics del planeta.

És un dels primers que posa sobre l'agenda política i social la importància de la sostenibilitat, aspecte de summa rellevància que està incorporat en l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible. Fa una crida global a la humanitat, que ha d'equilibrar el progrés i el desenvolupament tenint en compte els límits ecològics del planeta.

El missatge del Club Roma és rellevant avui, en què el món declara una emergència climàtica. Ara el que discutim és com l'ésser humà està alterant el funcionament de la naturalesa, la terra, i de l'atmosfera. Aquest procés és tal, que ja es parla fins i tot de la nostra supervivència com a espècie. Aquest pensament de l'ésser humà com a espècie i la seva supervivència té un efecte de terratrèmol davant de l'ideal del progrés humà de la modernitat il·lustrada. Potser aquesta consciència que podem generar recursos cap a la nostra autodestrucció es va produir durant el llançament de la bomba atòmica, però en aquell cas va ser un factor molt localitzat. El canvi climàtic és extens i no depèn tant d'una única voluntat. El progrés no ens ha portat cap a un món millor, sinó cap a un entorn degradat. Ens trobem en aquest punt.

2. Els paràmetres bàsics de la justícia climàtica: el canvi climàtic com a bé global comú.

En el moment que considerem que el debat sobre el canvi climàtic és un debat sobre un bé comú global compartit com a espècie humana, entrem de ple al debat sobre **justícia climàtica**. De fet, avui en dia, estem realment als inicis del debat perquè no hi ha encara un consens ni sobre aquest bé comú global ni en la definició del problema. Encara existeix una polarització, que es va fer més evident als Estats Units amb un govern de Trump que en negava l'existència. Aquesta fractura entre els que accepten el problema amb evidències científiques i els **negacionistes**, que en fan fins i tot bandera ideològica, és una mostra de la dificultat del tema. Ara, fins i tot ja es parla d'un tercer perfil de posició: els que no neguen el canvi climàtic, però sí el seu caràcter urgent d'emergència climàtica, que són anomenats "retardacionistes" (entrevista a David Llistar, 30 de març de 2023).

Igualment, com a categoria d'anàlisi, en tant que bé comú global, el canvi climàtic requereix una visió més democràtica que liberal. Fins i tot, ens plantejem que el liberalisme forma part del problema del canvi climàtic més que de la solució. Durant molts anys, el liberalisme va portar a legitimar unes formes d'acció i d'organització molt centrades en els interessos de l'Estat i la seva actuació amb unes regulacions mínimes. Per a una part de la literatura, el liberalisme és probablement la ideologia que ens ha portat a la situació actual tant pel que fa als fluxos migratoris, arran de la globalització econòmica, com al canvi climàtic, a causa de processos d'industrialització amb un sistema de filtratge mediambiental mínim.

Seguint el paràmetre de la democràcia, el canvi climàtic com a categoria política fa visibles relacions de poder actual, tant entre països, especialment la fractura entre els anomenats Sud Global i Nord Global o, millor dit, entre països en vies de desenvolupament i països desenvolupats (qualsevol etiquetatge per representar la fractura no seria satisfactori).

Com a categoria social, el canvi climàtic fa visibles desigualtats entre països en termes de recursos però també de capacitats. També a l'interior d'un país, el canvi climàtic pot accentuar les desigualtats ja existents, ja que els que tenen menys recursos també tindran menys capacitats de fer front als esforços que requereix el fenomen climàtic. Finalment, com a categoria més cultural i ideològica, el canvi climàtic no es pot separar de les nostres tradicions culturals i està ple d'interessos. La fractura esquerra-dreta probablement recobra sentit, ja que la tendència és que les ideologies d'esquerra solen tenir més sensibilitat i preocupació que les ideologies de dreta. Això es deu en part al fet que, en general, les solucions del canvi climàtic afecten molt directament la forma neoliberal d'organitzar el mercat, una societat excessivament centrada en el consum, i unes polítiques amb regulacions mínimes. De fet, hi ha una certa línia argumental que destaca contundentment que sosté que l'actual sistema econòmic capitalista és incompatible amb la lluita contra el canvi climàtic i l'èxit de la justícia climàtica. En aquest vessant, Tornel (2019) indica que la recerca del creixement econòmic i la maximització del benefici han conduït a un model de consum excessiu i degradació mediambiental que impulsa el canvi climàtic

El fons del debat democràtic i de justícia climàtica van, doncs, molt vinculats. Això també implica que hi ha un debat ètic global que cal tenir en compte (Gardiner, 2011), com també que el canvi climàtic ocasiona no únicament desigualtats socials actuals, sinó també històriques (Fine & Love-Nichols, 2021). A més, el debat apunta el fet que si bé hi ha una necessària dimensió idealista que cal tenir en compte com a horitzó, el canvi climàtic no es pot abordar únicament amb una lògica moralista. Considerar el tema en termes de justícia climàtica és una invitació a entrar de ple al terreny de la política realista, on s'interrelacionen incentius, interessos nacionals i empresarials, que són els que al final prenen decisions. Per a alguns, parlar de justícia climàtica és parlar de com potenciar incentius i reduir interessos nacionals particulars (Keohane, 2015). Per aquesta raó, com que estem en un marc geopolític que requereix més realisme que idealisme i davant d'un global public good, no hi ha grans incentius per aconseguir-ho, excepte les pressions provinents de l'activisme. Pertant, el debat actual que critica l'Estatisme i l'occidentalisme en la recerca de solucions, contempla l'activisme com un actor legítim i necessari que fa front als interessos empresarials i nacionalistes. Per a un activista, l'Estat i el capitalisme formen part del problema i el primer no pot en cap cas ser l'únic actor encarregat de buscar solucions.

La base dels que aborden el canvi climàtic en termes de justícia i de democràcia requereix interpretar la situació actual seguint el paràmetre de la igualtat. És a dir, el canvi climàtic pot ser i és un factor que pot ocasionar i fins i tot multiplicar desigualtats socials dins i fora dels Estats. Si prenem els Estats com a unitat d'anàlisi, existeixen tres premisses fonamentals del debat sobre justícia climàtica que cal considerar: (1) les desigualtats socials fomenten una contribució desigual al canvi climàtic. En altres paraules, els països que més van contribuir a la industrialització han generat i agreujat la crisi climàtica a costa dels països i les persones marginalitzades que han contribuït en un grau més baix a la situació actual; (2) els impactes del canvi climàtic també són desiguals, ja que recauen sobre els països i persones que tenen menys capacitat per mitigar-ne els efectes —la responsabilitat dels quals és menor— i, a més, tenen menys pes o estan exclosos del procés de presa de decisions, i (3) les decisions que es prenen al voltant del canvi climàtic moltes vegades creen més obligacions i responsabilitats a aquells que en pateixen les conseqüències i menys als que en tenen més responsabilitat.

3. D'una fase de diagnòstic a una fase d'acció. El procés de constitució d'un sistema de governança global regit per principis de justícia climàtica. Què s'ha fet i on som ara?

Aquest paràmetre de la igualtat consubstancial al debat de la justícia climàtica data dels anys 2000, quan s'intenta passar d'una fase de diagnòstic a una fase de decisions i d'acció. La forma més adequada d'entrar en el debat sobre justícia climàtica implica que si bé reconeixem el canvi climàtic com a un bé públic comú global, necessitem establir criteris imparcials i justos per gestionar-lo. Aquests criteris únicament són possibles si establim un sistema global de presa de decisions. Aquest és el marc que s'ha creat posant en funcionament la Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic (CMNUCC), que compromet els països industrialitzats a limitar i reduir les emissions de gasos d'efecte hivernacle (GEI) d'acord amb les fites individuals acordades. La mateixa Convenció demana a aquests països que adoptin polítiques i mesures de mitigació i que s'informin periòdicament. El precedent és la Cimera de Rio de 1992, en què l'ONU posa el canvi climàtic en la seva agenda global. A partir de 1995, s'inicia a Berlín la primera Conferència de les Parts (COP). La primera COP va ser l'any 2005 i l'última és la COP27 a Sharm al Sheikh el 2022. És en aquestes cimeres on es posa en evidència que la majoria dels països industrialitzats no compleixen els requisits mínims. El desembre de 1997 amb el Protocol de Kyoto (COP3) s'aprova l'acció més gran per al control del canvi climàtic amb l'acord de 81 països. Entre les mesures de l'acord consta la reducció en un 5% global de les emissions de sis gasos d'efecte hivernacle.

La falta d'un sistema de decisió democràtic i eficient, que gestioni els interessos i pugui potenciar els incentius d'actuar, és probablement el nucli del problema. La majoria dels que aborden el canvi climàtic des del punt de vista de la justícia ho apunten repetidament (entrevista a Miguel Pajares, 24 març 2023). El problema del free rider, o d'aquells que saben que es poden beneficiar de les decisions que prenen altres actors i sense fer res, és un dels temes més recurrents del debat sobre la justícia climàtica (entrevista a Panagiota Kotsila, 21 març 2023). Per aquesta raó, el debat de justícia climàtica ha d'incorporar necessàriament la creació d'un sistema de govern i de presa de decisions que busqui reduir aquest espai del free rider, i establir un sistema en el qual tothom sense excepció treballi sobre la mateixa freqüència de responsabilitat intergeneracional.

En aquest ambient del debat, el tema de la justícia climàtica té com a precedent el Protocol de Kyoto de 1992, on s'estableixen per primera vegada obligacions legalment vinculants de manera que els països desenvolupats redueixin les seves emissions de gasos d'efecte hivernacle. Demana a les parts signants que protegeixin el sistema climàtic en benefici de les generacions actuals i futures de la humanitat. Actualment, 197 països hi participen i estem en un procés cumulatiu de conferències de les Nacions Unides —les anomenades COPs—, una plataforma de debat global dels Estats. S'estableix, així, un marc de decisions on les exigències de la justícia traspassen les fronteres nacionals i busquen protecció de tothom independentment de les nacionalitats. D'aquí que puguem vincular el debat de justícia climàtica al pensament necessàriament cosmopolita (Caney, 2005).

Les conferències de les Nacions Unides sobre el canvi climàtic aborden temes relacionats amb la justícia climàtica, apuntant de forma reiterada que la càrrega del canvi climàtic recau de manera desproporcionada en els països i persones més pobres, vulnerables i marginats del món. La justícia climàtica cerca abordar aquests desequilibris i garantir que totes les persones tinguin accés a un ambient segur i saludable, així com a oportunitats equitatives de desenvolupament.

Dels debats que han tingut lloc ens interessa destacar tres cimeres importants:

La COP 21 (París, des. 2015) incorpora l'enfocament de la justícia climàtica per primera vegada, almenys com una perspectiva a tenir en compte. La primera definició que es dona és que la "justícia climàtica" consisteix a reconèixer que el canvi climàtic afecta algunes comunitats i individus més que a uns altres. Els que són més vulnerables als impactes són sovint els que menys han contribuït a provocar-lo.

L'acord reconeix la necessitat de la justícia climàtica i la importància de tenir en compte l'impacte del canvi climàtic en els països vulnerables, especialment els de l'Àfrica, els petits Estats insulars en desenvolupament i els països menys desenvolupats.

Durant la COP25 (Madrid, des. 2019) els defensors de la justícia climàtica, inclosos comunitats indígenes, activistes juvenils, feministes i d'altres, demanen accions urgents per abordar els impactes desproporcionats que prioritzin les necessitats dels més afectats pel canvi climàtic, per posar fi a les falses solucions, l'extractivisme i la destrucció ambiental. Finalment, la COP27 (Sharm al Sheikh, Egipte, del 6 al 18 nov. 2022) incorpora un nou principi de justícia: el d'establir i posar en funcionament un nou fons per a pèrdues i danys.

Partint del treball de Vanderheiden (2016) podem considerar l'article 3.1. de la Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic (CMNUCC) de 1992, que conté els tres principis actuals de justícia climàtica. Aquest article ordena als Estats *"protegir el sistema climàtic en benefici de les generacions actuals i futures de la humanitat, sobre la base de l'equitat i d'acord amb les seves responsabilitats comunes però diferenciades i capacitats respectives"* (article 3.1).

El rerefons temporal és fonamental perquè ofereix una mirada tant cap al passat com cap al futur. En termes de justícia normativa, mirar cap al passat significa que estem patint el que han fet generacions anteriors. Per tant, estem solucionant un problema que nosaltres no hem començat a generar. Fins a quin punt doncs hem de ser responsables del que han fet generacions precedents? Mira cap al futur implica que hem de pensar com aturar aquest procés per evitar que generacions futures en pateixin les conseqüències. Aquí el debat teòric existent és fins a quin punt generacions futures tenen drets que hem de protegir avui en dia. En aquest sentit, un debat sobre justícia climàtica necessàriament implica un debat sobre justícia intergeneracional (Caney, 2005).

En l'article 3.1. s'estableixen els tres marcs normatius de justícia climàtica: l'equitat, la responsabilitat comuna, però diferenciada, i les tema de les capacitats que tenen els Estats.

L'**equitat** com a primer paràmetre rector estableix el principi segons el qual totes les persones han de tenir les mateixes oportunitats i ningú no s'ha de trobar amb desavantatges que es puguin evitar. Si parlem d'un bé públic global, llavors la política climàtica s'entén com una qüestió de compartir recursos (*resource-sharing*), proposant una distribució justa. La proposta més comuna basada en l'equitat requeriria que tots els Estats-nació convergissin al voltant d'emissions per càpita iguals en algun moment, cosa que per als països desenvolupats podria requerir una reducció significativa de les taxes d'emissions actuals, però per a alguns països en desenvolupament podria comportar guanys modestos d'emissions per càpita.

Les "**responsabilitats comunes però diferenciades**", són probablement el paràmetre que més literatura ha generat (entrevista a Pablo Escibano, 17 març, 2023). La idea bàsica es pot formular d'una manera contundent: "qui contamina paga". Parlem aquí del criteri de distribució de les càrregues segons les responsabilitats. Les càrregues correctives variarien segons les "responsabilitats" de cada nació pel que fa al canvi climàtic, que normalment s'entenen en termes d'emissions passades. Aquest principi assigna càrregues més altes a aquelles parts que són més responsables de l'efecte hivernacle.

Finalment, entrem en el paràmetre de les **capacitats** per pagar. Alguns activistes han argumentat que la riquesa més gran d'una nació o la renda per càpita més alta també s'haurien de tenir en compte a l'hora de determinar les seves càrregues correctives. El centre del debat apunta el fet que les variacions en la "capacitat" de pagament determinen fins a quin punt es demanaria a cada part que se sacrifiqués per l'esforç cooperatiu.

Aquests tres paràmetres de justícia climàtica donen lloc a tres marcs polítics (*policy frames*) que s'han establert al llarg dels anys i que podríem contemplar com a patrimoni assolit. Podem establir un vincle entre el paràmetre de l'equitat i la política de mitigació, el paràmetre de la responsabilitat diferenciada amb la política d'adaptació i, finalment, entre el paràmetre de les capacitats i el darrer marc polític aprovat durant la COP27 (nov. 2022), és a dir el de pèrdua i danys.

Repassem aquests tres marcs polítics que actualment defineixen la justícia climàtica. La idea popular bàsica de les polítiques de mitigació consisteix a reduir les emissions per reduir l'efecte hivernacle. Incorporar l'equitat com paràmetre equival a admetre que no tothom pot reduir-les de la mateixa manera, perquè està en diferents fases de desenvolupament o té més desavantatges. Aquest marc polític per si sol, sense cap intervenció, genera el problema abans esmentat del free rider, ja que no incorpora incentius per reduir, ni estableix cap obligació vinculant. Sosté que les càrregues de la mitigació en termes de costos per actors que no participin en la reducció són mínims i, per tant, aquesta política per si sola no és eficient per generar un marc de justícia climàtica global. Aquest problema ha estat objecte de molts debats (entrevista a Laia Serra Sellarès, 22 març 2023), ja que s'assumeix que "enquadrar el canvi climàtic com un problema de mitigació sense gestionar els incentius genera un problema inherent de béns públics" (Keohane, 2015; 21).²

² Les cites de l'anglès són traduccions pròpies.

Si la mitigació s'interpreta com una mena d'impost o equivalent, l'equitat com a principi d'acció no hi ajuda gaire perquè no resol el problema de l'existència d'interessos difusos, ni molt menys el de generacions futures. En aquest punt, els defensors de la fiscalitat o polítiques de limitar emissions poden esperar que entendre la magnitud del problema indueixi un fort i saludable sentiment de por entre elits polítiques de tot arreu. En absència d'incentius personals directes per a les elits polítiques, però, és poc probable que aquestes emocions generin incentius a pagar per proporcionar un bé públic global, i particularment per a les generacions futures.

La *política d'adaptació* apunta més a reduir la vulnerabilitat del canvi climàtic a través de mesures concretes. Això implica contemplar també les infraestructures alternatives necessàries. Entrem en el terreny d'alterar també el nostre comportament/pràctiques/forma de vida per protegir les nostres famílies, la nostra economia i l'entorn on vivim. En aquest cas el problema del *free rider* s'atenua perquè en afectar més directament a les comunitats implicades, hi ha més incentius per seguir aquest principi.

Finalment, l'últim marc polític incorporat està directament relacionat amb les capacitats dels Estats en termes de "*pèrdues i danys*". Si bé durant la COP27 es concreta la constitució del "Fons per a pèrdues i danys", el text finalment subscrit comporta compromisos mínims i imprescindibles en termes de reparació integral i estesa, però també en matèria de finançament. Aquest és només un altre exemple que encara manca un llarg camí per recórrer en matèria de justícia climàtica i legislació internacional. Aquí el debat actual és que s'ha pactat un marc polític, però no un fons econòmic per posar-lo en marxa. Com sempre, el que veu l'ampolla mig buida criticarà aquest darrer pas per ser merament retòric, però el que veu l'ampolla mig plena apuntarà que aquest pas és fonamental per poder exigir el fons econòmic necessari per ajudar els països en situació de vulnerabilitat i que no poden fer front als canvis d'infraestructures i de model de consum d'energies contaminants.

Tot i que en aquest estudi no tenim espai per aprofundir en la manera en què es pot entendre l'aplicació de la justícia climàtica, cal esmentar que en els debats actuals es destaquen diferents tipus de justícia: la justícia distributiva, la procedimental i la de reconeixement (Dolšak & Prakash, 2002). Encara que no es poden establir vincles impermeables, la justícia distributiva té a veure amb el paràmetre de la responsabilitat i de l'adaptació; la justícia procedimental amb l'equitat i la política de mitigació i la justícia de reconeixement està més vinculada amb l'enfocament de les capacitats i l'acció política de pèrdues i danys.

4. Governança verda de les migracions.

Cap a un reconeixement global de la justícia climàtica de les migracions.

Se sol considerar que la COP16 (Cancun, des. 2010) va ser un moment clau en el debat i el primer reconeixement dels impactes potencials del canvi climàtic en els moviments de persones. Es va convidar els governs signants de la Convenció a implementar, entre d'altres, les iniciatives d'adaptació següents: “mesures per millorar la comprensió, la coordinació i la cooperació pel que fa als desplaçaments induïts pel canvi climàtic, la migració i la reubicació planificada, si escau, a escala nacional, regional i internacional”. (§ 14(f)).

Encara que admetem que tot està inclòs en aquesta declaració (desplaçament induït, reubicació planificada, coordinació i cooperació i enfocament multiescala), la visió polièdrica d'aquesta qüestió combina totes les àrees de les ciències socials (socials, polítiques, punts de vista jurídics i antropològics, inclosa l'economia).

Encara que admetem que tot està inclòs en aquesta declaració (desplaçament induït, reubicació planificada, coordinació i cooperació i enfocament multiescala), la visió polièdrica d'aquesta qüestió combina totes les àrees de les ciències socials (socials, polítiques, punts de vista jurídics i antropològics, inclosa l'economia).

Un altre acord és la COP21 (París, des. 2015), que va suposar un punt decisiu per al tema, ja que va reconèixer oficialment la migració com una de les conseqüències i les respostes al canvi climàtic. Aquest reconeixement del fet que els immigrants formen part de la comunitat climàtica és un esglaió fonamental reconegut per totes les comunitats internacionals.³

En aquesta línia, el Pacte Mundial per a una Migració Segura, Ordenada i Regular (GCM, 2018) va oferir poques reflexions directes sobre aquesta qüestió: preparar estratègies de desastres en cooperació amb altres països veïns o rellevants abordant la vulnerabilitat de les persones a escala regional i subregional. El GCM segueix els dos enfocaments principals per fer front als desplaçaments humans relacionats amb el canvi climàtic: “adaptació” i “protecció”.

Per altra banda, l'Agenda 2030 per al Desenvolupament sostenible també presenta la migració com a un poderós factor pel desenvolupament sostenible (Daoudy et al., 2022). Un estudi que repassa el vincle entre migració i canvi climàtic (Wilkinson et al., 2016) assenyala que la vulnerabilitat ha de ser un criteri important que cal tenir en compte. En general, les persones amb menys recursos i capacitats són més vulnerables al canvi climàtic. És probable que visquin en zones d'alt risc, tinguin menys mitjans per preparar-se i els manqui informació per anticipar-se i respondre a un desastre. Tot i això, són també les persones a qui els costarà més migrar. En aquest sentit, els estudis conclouen que les estratègies nacionals d'adaptació han d'ajudar aquelles persones que es veuen obligades o opten per migrar com a resultat del canvi climàtic. Han d'informar els migrants dels riscos inherents i desenvolupar la seva capacitat per fer front a les noves ubicacions. Per a aquells qui es veuen obligats a moure's internacionalment, acords bilaterals i marcs internacionals han de protegir els seus drets. Per acabar, destaquen que els migrants poden exercir una pressió addicional sobre les infraestructures i els serveis a la destinació. Les polítiques nacionals han de tenir en compte les necessitats dels nous migrants induïdes pel clima.

³ Més informació de l'acord en el següent enllaç:

<https://weblog.iom.int/cop21-paris-agreement-stepping-stone-climate-migrants>

L'enfocament bàsic és que la reducció de la pobresa i de poblacions vulnerables proporciona capacitats a la població per fer front al canvi climàtic i evitar que tingui com a opció migrar (Mach, 2017).

Avui en dia hi ha un ampli reconeixement que el canvi climàtic, la degradació ambiental i la migració estan vinculades (IEMed, 2023). La migració humana està potencialment influenciada per factors ambientals, però en última instància està condicionada per una complexitat de forces que inclouen processos socials, econòmics i culturals.

La majoria dels debats acadèmics sobre el tema tendeixen a enfocar-se en les conseqüències del canvi climàtic, que van des de noves maneres de configurar la seguretat humana fins a la degradació de la terra, que inclou la inseguretat alimentària o el deteriorament de les condicions de salut. En assenyalar les qüestions clau, no podem deixar de costat les dimensions socials. No només es tracta de com afrontar la degradació ambiental, sinó també de quins països són els més afectats. Els que pateixen primer les pitjors condicions del canvi climàtic són les persones que sobreviuen en economies febles i pobres.

Això implica posar la seguretat humana al capdavant de l'agenda de la justícia climàtica i tractar la seguretat humana com a un bé comú global. Les divisions Nord/Sud i Est/Oest suggereixen un marc d'avaluació per distingir subregions i vulnerabilitats en termes d'adaptació i capacitat de supervivència en entorns hostils creixents (Burkett, 2020). La qüestió s'ha d'abordar tant en termes d'efectes de mobilitat humana, (Tacoli, 2009) com també dels mecanismes a través dels quals alguns països es veuen més afectats que d'altres, i de com el canvi climàtic pot afectar directament la geopolítica de les migracions actuals i les desigualtats entre ciutats i països.

En aquest sentit, el primer paràmetre que cal tenir en compte és un enfocament basat en recursos. Significa que en pensar en els impulsors emergents de la mobilitat humana, l'enfocament basat en recursos ha de prevaldre més enllà de qualsevol consideració. Aquest enfocament ens podria permetre gestionar millor aquest nou tema, on els motors de la mobilitat són cada cop més complexos i mixts. En aquest sentit, no hi ha una raó, sinó moltes de complexes interrelacionades i una concatenació de factors que indueixen les persones a emigrar (Arora, 2022).

Aquesta visió també ens permet construir una narrativa de subsistència. Quins són els recursos mínims necessaris per a la subsistència humana? Hi ha aquí qüestions ontològiques i normatives òbvies sobre quin és el mínim necessari per tenir una vida digna si falten els mitjans bàsics de subsistència. Alguns estudis es refereixen a la teoria de Nussbaum com a marc per desenvolupar les eines de recerca (Zapata-Barrero *et al.*, 2019). La teoria de Nussbaum (2012) es basa en les diferents àrees de la vida humana, i configura deu capacitats centrals, que són les bases del desenvolupament de l'ésser humà i en l'espai on viu, es mou i socialitza. Això també està al cor del pensament polític humanitari original: les institucions polítiques han de proporcionar les condicions per al desenvolupament humà.

A partir d'aquesta pregunta sorgeix un marc teòric bàsic: què es necessita per a una vida digna d'un ésser humà? Aquesta qüestió és el nucli d'aquests debats, ja que les persones no abandonen la seva regió d'origen si hi viuen amb algun tipus de dignitat.

Des del punt de vista de la governança, es parla, tot i que encara amb una perspectiva limitada i utilitzant una categorització discutible, de "governança verda de la migració" (Mach, 2017). La governança verda de la migració fa referència a les polítiques i pràctiques relacionades amb la gestió de la migració que tenen en compte l'impacte del canvi climàtic i la necessitat de la sostenibilitat ambiental. Això inclou abordar els motors de la migració induïda pel medi ambient, garantir la protecció dels drets dels migrants i promoure l'adaptació i la resiliència tant dels migrants com de les comunitats a les zones afectades pel canvi climàtic. Implícitament, es reconeix que la migració serà una estratègia d'adaptació cada cop més important per a les persones que es veuen obligades a abandonar les seves llars a causa dels impactes del canvi climàtic, com l'augment del nivell del mar, la sequera i els esdeveniments meteorològics extrems.

Com a variable a tenir en compte en futurs sistemes de governança, es destaca que cal una coordinació i cooperació per a abordar els nous factors de desplaçament, però també la planificació de la reubicació —amb l'experiència negativa dels refugiats als punts calents. La complexitat del nexa entre el canvi climàtic i la mobilitat té implicacions òbvies a l'hora de trobar-hi solucions de govern. Els desplaçaments humans poden adoptar diferents formes (forçats o voluntaris, interns o transfronterers, temporals o permanents) i requereixen una àmplia gamma de respostes polítiques intersectorials (migració, canvi climàtic, desenvolupament, gestió de desastres dels drets humans i ajuda humanitària) a escala nacional, a escala regional i internacional. També inclou totes les fases migratòries: predesplaçament (accions per mitigar el canvi climàtic i enfortir les capacitats d'adaptació de les comunitats), desplaçament i retorn o reassentament d'aquestes persones, inclosos els processos de reintegració o integració.

Pel que fa a les solucions, hi ha una certa tendència en el debat que reivindica la necessitat d'establir un mecanisme jurídic internacional global per dotar d'un estatus legal i drets protectors a les persones desplaçades per motius de canvi climàtic i degradació del medi ambient, així com un sistema de repartiment de càrregues per als reassentaments (Gonzalez, 2018; Skillington, 2015). Beauregard et al. (2021), per exemple, han argumentat recentment que en el període post-París, com ells l'anomenen (és a dir, la COP21, 2015), es va estendre la necessitat d'aprofundir en casos de litigis relacionats amb la migració climàtica amb la finalitat d'establir una doctrina jurídica a escala global que incentivi una major acció dels governs nacionals i subnacionals sobre el canvi climàtic.

Des del punt de vista jurídic i polític, sorgeix una altra pregunta: com es pot categoritzar aquesta qüestió? Els motius de la manca d'una definició vinculant dels migrants ambientals il·lustren que és difícil aïllar els factors ambientals d'altres factors que provoquen desplaçaments humans. També es produeix confusió entre la migració forçada i la migració voluntària davant de fenòmens sobtats i imprevists que poden tenir graus de temporalitat i d'urgència (per exemple: inundacions, terratrèmols, sequeres, augment del nivell del mar).

La preocupació de fons és que si ja hi ha un problema de categorització, això pot comportar problemes de reconeixement. Encara no hi ha un concepte mútuament acceptat per designar a les persones que migren induïdes pel canvi climàtic o factors ambientals per part d'organitzacions internacionals i el món acadèmic.

Davant d'una diversitat de categories ("migrants motivats pel medi ambient", "migrants forçats pel medi ambient" i "refugiats ambientals"), l'any 2007 l'Organització Internacional per a les Migracions (OIM) va posar en marxa un portal sobre migració ambiental que busca mostrar la complexitat dels problemes que estan en joc. En aquest marc va proposar la següent definició: "Els migrants ambientals són persones o grups de persones que, per motius imperiosos de canvis sobtats o progressius en l'entorn que afectin negativament la seva vida o les seves condicions de vida, estan obligats a marxar dels seus domicilis habituals, o decideixen fer-ho, de manera temporal o permanent, i que es desplacen dins del seu país o a l'estranger" (IOM, 2007; 33). Davant d'aquesta definició àmplia, l'OIM situa la migració climàtica com a una subcategoria de migració mediambiental. En el seu informe de 2019 defineix la migració climàtica com "el moviment d'una persona o grups de persones que, principalment per motius de canvi sobtat o progressiu del medi a causa del canvi climàtic, es veuen obligats a abandonar el seu lloc de residència usual, o opten per fer-ho, sigui temporalment o de manera permanent, dins d'un Estat o a través d'una frontera internacional" (OIM, 2019).

La literatura relacionada també mostra la dificultat d'aïllar el canvi climàtic com a motor de migració únic. Se suposa que els efectes sobre els creixents desplaçaments humans internacionals i regionals i els moviments internacionals de població a gran escala es sentiran principalment al món en desenvolupament. La mateixa Comissió Europea reconeix aquest fet, sostenint que és poc probable que aquests tipus de desplaçaments induïts pel canvi climàtic i la degradació del medi ambient es produeixin dins de la Unió Europea (CE, 201; 34). Aquesta premissa major justifica en certa manera que la UE tracti únicament la dimensió externa de les migracions per fer front a la vinculació entre el "canvi climàtic" i els desplaçaments humans. El canvi climàtic vinculat a les migracions es relaciona, per tant, amb una narrativa basada en les causes (*root or causes*) i justifica la necessitat d'externalització de polítiques i de polítiques de desenvolupament reorientades. No es contempla que el canvi climàtic també pot tenir conseqüències dins de la UE, augmentant per exemple la vulnerabilitat dels migrants i els increments de la pobresa.

Aquest Eurocentrisme en la manera d'abordar el tema en termes de conseqüències sobre Europa i en termes de pressió migratòria en augment a causa de la situació d'emergència per a molts, pot nodrir encara més el vincle entre migracions i seguretat que caldria evitar. Els factors ambientals també s'estan convertint en un problema estructural que agrupa la majoria de les polítiques exteriors. Aquesta qüestió va començar a formar part dels sistemes dissenyats per protegir la gestió del desenvolupament i la resiliència al canvi climàtic dins de les DG Ajuda Humanitària i Protecció Civil (ECHO) i Ajuda al Desenvolupament (DEVCO) de la Comissió de la UE. També es van integrar cada cop més a la Política Europea de Veïnatge (PEV) i a l'Estratègia de la UE per a l'Àfrica.

Estem en un procés de construcció d'una narrativa en l'agenda del canvi climàtic. Tradicionalment, la UE ha abordat l'impacte del canvi climàtic en els patrons migratoris com a part de les polítiques humanitàries i de desenvolupament. Més recentment, el tema també ha cridat l'atenció de les polítiques de seguretat i defensa, però mai ha estat al capdavant de cap agenda.

El canvi climàtic per si mateix no s'ha de prendre de manera aïllada com a motor, sinó juntament amb la vulnerabilitat de les persones, les seves capacitats, i també els factors econòmics, socials i polítics. La vulnerabilitat inclou l'exposició dels individus als esdeveniments climàtics, la seva sensibilitat a aquests esdeveniments i la capacitat d'adaptar-se. A més, el context socioeconòmic i polític condiona la seva vulnerabilitat. D'aquesta manera, és aconsellable parlar de la vulnerabilitat al canvi climàtic en lloc del canvi climàtic sol com a motor dels desplaçaments humans. En altres paraules, una alta exposició a un fenomen derivat del canvi climàtic (per exemple, les inundacions) i processos (les sequeres), combinada amb una baixa capacitat d'adaptació, poden accelerar la vulnerabilitat. Amb aquesta finalitat, la migració pot ser una estratègia per reduir la vulnerabilitat de dues maneres: (1) La migració com a estratègia de supervivència i (2) La migració com a estratègia d'adaptació. I, per tant, en aquestes zones afectades, les persones que no es poden moure poden quedar atrapades, per la qual cosa també cal destacar la seva vulnerabilitat. Això també demostra que es para molta atenció a com el canvi climàtic indueix a la migració, però no a qüestions sobre la reacció de la població i com i per què la degradació, els recursos limitats i el canvi climàtic també els afecta.

Podríem discutir sobre la multicausalitat de la necessitat de moure's, però no podem allunyar-nos de la reducció significativa del potencial de viure en una determinada regió del món. Entre 1988-1993 i 1998-2000 hi va haver sequeres importants que van afectar l'agricultura de la regió, però van ser precursoras de fets molt més significatius que podrien passar en el futur, com ja està succeint avui en dia. Així, cal oferir millors intervencions (mesures de mitigació i/o adaptació) a partir dels resultats científics. I no hem de caure en el parany de mirar només el canvi climàtic i passar per alt els altres factors. Per tant, mai no es tracta només del canvi climàtic, sinó d'una interacció de factors. En definitiva, el que indueix a la migració són les creixents vulnerabilitats de les societats pel que fa a la vida quotidiana, la destrucció dels actius bàsics de supervivència i els escassos recursos bàsics de les principals zones rurals.

D'aquesta manera, hauríem de ser conscients dels mitjans de vida i de la qualitat de vida de la població rural. Això significa, entre d'altres, reconèixer que entre les comunitats vulnerables es troba la població rural a causa dels recursos limitats. També, però, cal apuntar a les ciutats del Sud Global, on una majoria de la població no té accés a un sanejament millorat, a més de l'absència de gestió de residus sòlids.

Així doncs, el canvi climàtic no és una força independent, sinó que opera a través dels altres motors de la migració. Pot ser un factor que produeix un efecte multicausal sobre la decisió de les persones d'emigrar. El canvi climàtic rarament té un paper únic dins de la migració mixta, amb una multiplicitat de factors que interaccionen impulsant la mobilitat humana.

A més, condicions ambientals similars no creen necessàriament estratègies d'adaptació i d'afrontament similars, com subratllen Sobczak-Szelc i Fekih (2020). Depenent de l'escala dels canvis ambientals i de les possibilitats de mitigar-ne les limitacions, les condicions ambientals poden forçar o motivar la gent a emigrar, com s'observa en la comparació de dos oasis: Mhamid (el Marroc) i El Faouar (Tunísia). Tot i que la degradació del medi ambient suposa forts motius per migrar, altres factors com les possibilitats financeres, el capital social, les tradicions familiars, les connexions socials i de vegades només la bona sort? , no són menys importants. De fet, la relació amb els països veïns, els recursos humans (capacitat física i voluntat), els recursos financers i l'accés a les noves tecnologies poden afectar la decisió de les persones de migrar, induïda pel canvi climàtic.

En les observacions finals d'una trobada internacional entre experts en el canvi climàtic i experts en migracions de la xarxa EuroMedMig que va tenir lloc a la Unió per la Mediterrània el desembre de 2019 (vegeu el policy paper a Zapata-Barrero et al., 2019), es va arribar a aquestes 9 conclusions que continuen sent vigents: (1) recollir millors dades sobre la migració i els processos climàtics; (2) establir millors tècniques de modelització per predir els futurs fluxos migratoris mediterranis; (3) la interacció entre el nexa canvi climàtic-migració i altres factors com el desenvolupament o governança política; (4) fer anàlisis a nivell micro per identificar els determinants climàtics i no climàtics de les decisions individuals de migració; (5) tenir una visió profunda dels efectes compostos dels esdeveniments climàtics d'inici lent i sobtat sobre la migració; (6) examinar les opcions d'adaptació tant a nivell micro com macro; (7) explorar les implicacions de la migració sobre la vulnerabilitat, especialment en el cas de la migració rural a la ciutat; (8) investigar la immobilitat i les poblacions atrapades i (9) posar l'atenció sobre la relació migració-climàtica i països en conflicte.

**SEGONA PART:
EL BALANÇ DE BARCELONA I
CATALUNYA EN RELACIÓ AMB
LES QÜESTIONS DE JUSTÍCIA
CLIMÀTICA I MIGRACIÓ.**

1. Justícia climàtica i migració a l'agenda de Barcelona i de Catalunya.

En els últims anys, tant Catalunya com Barcelona han demostrat una sensibilitat i un compromís creixents per abordar el canvi climàtic en general, amb una perspectiva de justícia climàtica en particular.⁴ Articles de premsa⁵ i informes acadèmics (vegeu Heras, M. & March, H., 2023) destaquen els esforços inicials per mitigar l'impacte del canvi climàtic a través de diverses iniciatives i polítiques. Podem dir sense cap mena de dubte que el tema està present en l'agenda política i en les diferents estratègies dels governs municipal i autonòmic. Podem incloure l'Estratègia Catalana d'Adaptació al Canvi Climàtic (ESCACC) 2021-2030, que estableix les directrius estratègiques que les polítiques públiques sectorials han de seguir per adaptar-se als impactes del canvi climàtic i reduir la seva vulnerabilitat (nou marc estratègic per a l'horitzó 2030, que dona continuïtat a l'ESCACC20 aprovada el 2012 per a l'horitzó 2020), i la promoció de les fonts d'energia renovables, com el Decret Llei 24/2021, d'acceleració del desplegament de les energies renovables distribuïdes i participades, amb l'objectiu d'introduir millores per a accelerar la implantació d'energia eòlica i fotovoltaica a Catalunya establint les bases d'un model energètic propi distribuït, democràtic i participat i amb cohesió territorial.⁶ A més, es destaca l'aplicació d'estratègies de planificació urbana sostenible, com (1) el programa "Superilles", que busca recuperar espai públic per a les persones, creant eixos verds i places amb nous espais més verds, més segurs i amb menys contaminació i soroll⁷, o (2) el Pla Especial Urbanístic d'allotjaments turístics (PEUAT)⁸, que regula la implantació d'establiments d'allotjament turístic, així com d'albergs de joventut, d'habitatges d'ús turístic i de llars compartides amb la necessitat de fer compatibles els allotjaments turístics de la ciutat amb un model urbà sostenible basat en la garantia dels drets fonamentals i la millora de la qualitat de vida dels veïns i veïnes, entre d'altres. Finalment, altres exemples de Barcelona poden ser l'adopció de sistemes de transport respectuosos amb el medi ambient, com el Pla de Mobilitat Urbana (2013-2018), l'Estratègia de la bicicleta per Barcelona (2015)⁹ i l'Estratègia per a la Mobilitat Elèctrica 2018-2024,¹⁰ que tenen com a finalitat construir un espai públic de qualitat que porti llocs de passeig, de trobada amb les persones i de mobilitat sostenible.

⁴ Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament - El Pla director de cooperació al desenvolupament 2019-2022. <https://n9.cl/05373>. Eix temàtic: justícia ambiental <https://cooperaciocatalana.gencat.cat/ca/que-fem/eixos/justicia-ambiental/>

⁵ Panés, J.M. (18 d'abril, 2023). Barcelona y la lucha contra el cambio climático. Catalunya Plural: <https://catalunyaplural.cat/es/barcelona-y-la-lucha-contra-el-cambio-climatico/>

⁷ Ajuntament de Barcelona. Programa Superilles: <https://ajuntament.barcelona.cat/superilles/es/>

⁸ Ajuntament de Barcelona. PEUAT: <https://ajuntament.barcelona.cat/pla-allotjaments-turistic/es>

⁹ Ajuntament de Barcelona. Estratègia de la bicicleta: <https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/es/que-hacemos-y-porque/movilidad-sostenible/estrategia-de-la-bicicleta>

Les associacions i activistes de Catalunya i Barcelona (Ecologistes en Acció de Catalunya¹¹ i Extinction Rebellion¹², entre altres) han jugat un paper important en la sensibilització sobre la intersecció de la justícia climàtica i la migració. A través de la seva recerca (per exemple, vegeu de la Creu *et al.* 2023), defensa i compromís comunitari, aquestes organitzacions han posat llum sobre els reptes específics als quals s'enfronten els immigrants i refugiats en el context dels disturbis mediambientals.

El 13 de desembre de 2022, per exemple, unes 270 entitats van exigir un canvi “radical” en les polítiques públiques a les administracions a Catalunya, per aconseguir “un país en harmonia amb la naturalesa, que no contribueixi a la degradació global mitjançant els impactes de la seva economia, sinó que situï la preservació del clima, la biodiversitat i els serveis ecosistèmics en el centre de les seves polítiques”.¹³ Juntament amb moviments socials, com la Xarxa per la Justícia Climàtica(XCJ)¹⁴, s'esforcen perquè la ciutadania prengui consciència sobre els vincles entre el canvi climàtic, la migració i les desigualtats socials. Aquests moviments sovint participen en manifestacions públiques i campanyes per promoure un enfocament més just i sostenible de les polítiques d'immigració i d'acció climàtica. De fet, el passat 5 de maig de 2023, la Xarxa per la Justícia Climàtica va celebrar a Barcelona un debat climàtic entre partits municipals candidats a l'alcaldia de la ciutat. L'objectiu era que els candidats exposessin amb detall les seves estratègies municipals per abordar el repte més gran que tenim al davant com a humanitat: l'emergència climàtica.

Igualment, la comunitat acadèmica ha contribuït a aquest progrés mitjançant la realització d'investigacions, l'elaboració de documents acadèmics i l'organització de conferències i seminaris per aprofundir en la comprensió d'aquests reptes complexos. A tall d'exemple, el treball de Marina Garcia Castillo i Gloria García-Romeral (2023) vincula els conceptes de justícia climàtica i interseccionalitat, subratllant la pertinència d'abordar el canvi climàtic de manera més complexa, tenint en compte l'impacte de les desigualtats en l'efectivitat de les accions i propostes polítiques.

A partir d'una revisió de la literatura acadèmica entorn del tema, tant d'estudis teòrics com aplicats a polítiques públiques, les autores analitzen com aquestes polítiques poden tenir impacte sobre els eixos de desigualtat i les seves interseccions. De la mateixa forma, el treball de Susana Borràs Pentinat (2016) analitza críticament el deute i la injustícia climàtica, forjades durant més de vint-i-cinc anys de negociacions, per tal d'evidenciar que el canvi climàtic és, a més d'una qüestió científica o ambiental, una qüestió fonamentalment social. A més, explora com, davant la manca d'acords per a trobar solucions, la societat civil s'ha involucrat cada vegada més en el debat climàtic amb propostes innovadores.

¹¹ Ecologistes en Acció de Catalunya: <https://www.ecologistasenaccion.org/federaciones/catalunya>

¹² Extinction Rebellion Barcelona: <https://xrbarcelona.org/es/>

¹³ Diari de Barcelona. (13 de desembre de 2022). Gairebé 300 entitats exigeixen al Govern uns pressupostos “coherents” amb la crisi climàtica. Disponible en: <https://www.diaridebarcelona.cat/w/mes-270-entitats-exigeixen-govern-pressupostos-coherents-criisi-climatica?redirect=%2Fsearch%3Fq%3Djust%25C3%25AD-cia%2Bclim%25C3%25A0tica>

¹⁴ Xarxa d'organitzacions i entitats en lluita per la Justícia Climàtica: <https://www.elcritic.cat/opinio/xarxa-per-la-justicia-climatica>

Al seu torn, l'Ajuntament de Barcelona compta amb un Grup d'Expertes i Experts per l'Emergència Climàtica (GEC) amb l'objectiu de (1) rebre assessorament i suport en l'àmbit de l'emergència climàtica; (2) analitzar polítiques, projectes i accions de l'Ajuntament de Barcelona (Pla d'Acció per l'Emergència Climàtica 2030, entre altres) i formular propostes de millora; (3) promoure la transferència de coneixement i donar a conèixer els estudis i treballs i destacar-ne el valor; (4) potenciar les col·laboracions i sinergies entre l'Ajuntament, les universitats, l'acadèmia i la societat civil i (5) implicar i fer corresponsable l'àmbit acadèmic en l'acció climàtica.¹⁵ Finalment, instituts i universitats de Catalunya promouen cursos que se centren en la temàtica del canvi climàtic, la justícia climàtica i la seva intersecció amb drets humans i migracions.¹⁶ Per exemple, l'Institut de Drets Humans en col·laboració amb la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona van impulsar, durant l'abril de 2022, un curs sobre justícia climàtica des de i per als drets humans.¹⁷

Les autoritats locals reconeixen cada vegada més la necessitat d'enfocaments integradors per a abordar els reptes que planteja la migració induïda pel canvi climàtic. Els debats se centren en el desenvolupament de polítiques que garanteixin la protecció dels immigrants climàtics, donin suport a la seva integració en les comunitats locals i fomentin la resiliència als impactes ambientals. Un exemple d'aquest enfocament és el Pla Director de Cooperació al Desenvolupament 2019-2022, en el qual conflueixen la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona, que estableix la promoció de la sostenibilitat ambiental, la lluita contra el canvi climàtic i la pèrdua de biodiversitat com a objectiu estratègic. Amb la justícia ambiental com a eix de treball i considerant el factor de la migració climàtica, l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD) va buscar posar en pràctica la resposta a l'emergència climàtica des d'una perspectiva ecofeminista i dels drets humans, que substitueixi les fórmules d'opressió i imposició per estratègies de cooperació, reciprocitat i complementarietat.¹⁸

L'Ajuntament de Barcelona, a través de l'Àrea d'Ecologia, Urbanisme, Infraestructures i Mobilitat, ha elaborat estratègies per a abordar diferents eixos climàtics, com ara les emissions de gasos d'efecte d'hivernacle, les energies renovables o la planificació urbana sostenible. Amb relació a la reducció d'emissions de gasos d'efecte d'hivernacle, el balanç de la Declaració d'emergència climàtica de març de 2023¹⁹ evidencia que a escala local s'han implementat mesures com la millora de l'estructura ciclista, la creació d'espais dedicats a la distribució de mercaderies per a incrementar l'eficiència i reduir les emissions, la implementació d'eixos verds i Superilles (zones urbanes amb prioritat per a vianants i bicicletes) i la creació de la Zona de Baixes Emissions, entre d'altres.

¹⁵ Grup d'Expertes i Experts d'Emergència Climàtica de Barcelona: <https://www.barcelona.cat/barcelona-pel-clima/es/barcelona-responde/grupo-de-expertas-y-expertos-de-emergencia-climatica-de-barcelona>

¹⁶ Càtedra UNESCO d'Habitatge Universitat Rovira i Virgili - "Habitatge i ciutat mediterrània: costa, justícia climàtica i llegat cultural" <https://n9.cl/fnhpq>

¹⁷ 40a Curs anual de drets humans. Justícia climàtica: Propostes des de i per als drets humans: <https://www.idhc.org/es/formacion/40a-curso-anual-de-derechos-humanos.php>

¹⁸ Pla Director de Cooperació al Desenvolupament 2019-2022. (2019). Generalitat de Catalunya, Departament d'Acció Exterior, Relacions Institucionals i Transparència. Disponible en: https://cooperaciocatalana.gencat.cat/web/.content/continguts/02dgcd/PlaDirector/pla-director_2019-2022_maquetat.pdf

¹⁹ Ajuntament de Barcelona (Març, 2023). Balanç de la declaració d'emergència climàtica. Disponible en: <https://ajuntament.barcelona.cat/premsa/wp-content/uploads/2023/03/Balanc-DEC.pdf>

Així mateix, el govern local promou l'ús d'energies renovables, com es pot veure en l'aprofitament de les cobertes, els terrats i l'espai públic de la ciutat com a espais de generació d'energia, a través de l'Estratègia d'impuls a la generació d'energia solar a Barcelona.²⁰ Finalment, durant els últims anys, l'Ajuntament de Barcelona ha implementat mesures de planificació urbana sostenible, com la rehabilitació integral de l'espai públic, la implementació d'un Pla per a reduir la contaminació acústica i l'ús de mapes de dades ambientals.²¹ Existeix una consciència de la necessitat d'impulsar una millora i transformació constant i sostenible per a adaptar-se a les necessitats de la població i als esdeveniments climàtics. Cal destacar que totes aquestes iniciatives formen part del Pla Clima²² de l'Ajuntament de Barcelona, presentat el novembre de 2021, com una manera de fer front a l'emergència climàtica de manera planificada.

Pot observar-se que, en general, Catalunya i sobretot Barcelona han fet passos importants en la lluita contra el canvi climàtic i en el reconeixement del vincle entre canvi climàtic i migració. No obstant això, les últimes notícies no són gaire encoratjadores: segons les dades publicades per *Climate Trace* a finals de 2022, en el rànquing de països contaminants, Espanya ocupa el lloc 34 entre 250 Estats a escala mundial. En l'àmbit de les comunitats autònomes, tenint en compte la unitat de mesura "MLN Tonnes CO2e100" (és a dir, milions de tones de diòxid de carboni equivalent, utilitzant Potencials d'Escalfament Global a 100 anys), Barcelona ocupa el vuitè lloc dins d'Espanya (2.178 MLN Tonnes CO2e100), la Refineria de Repsol de Tarragona el novè lloc (1.863 MLN Tonnes CO2e100), mentre que l'Aeroport Josep Tarradellas ocupa la quinzena posició (1.058 MLN Tonnes CO2e100).²³ Per tant, malgrat els avanços, encara es necessiten esforços continus en l'àmbit de la comunitat autònoma i del govern local per a garantir un enfocament global i inclusiu que abordi el canvi climàtic i fonamentalment la justícia climàtica, posant l'accent en les necessitats i vulnerabilitats úniques dels immigrants i refugiats davant del canvi climàtic.

²⁰ Energia Barcelona. Ajuntament de Barcelona. Estratègia d'impuls de la generació d'energia solar: <https://www.energia.barcelona/ca/estrategia-dimpuls-de-la-generacio-denergia-solar>

²¹ Ajuntament de Barcelona. Medi ambient i espai públic: <https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/ca/que-fem-i-per-que/espai-public-de-qualitat>

²² Ajuntament de Barcelona. Pla Clima: https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/123710/1/Pla_accio_emergencia_climatica_2030_cat.pdf

²³ Climate TRACE is a global non-profit coalition created to make meaningful climate action faster and easier by independently tracking greenhouse gas (GHG) emissions with unprecedented detail and speed. For Spain details: <https://climatetrace.org/comparison/64807a0427c6c>

2. Entrevistes

2.1. Metodologia

Atès que la justícia climàtica, la migració i el refugi abasten moltes esferes de coneixement i també esdeveniments passats, presents i futurs, la selecció dels participants es basa en la importància generacional i transversal d'aquesta temàtica. Així mateix, resulta essencial incorporar diferents perspectives a una problemàtica que requereix necessàriament un abordatge i compromís col·lectius. Per aquesta raó, hem realitzat set entrevistes estructurades durant el mes d'abril 2023. Les entrevistes inclouen les opinions d'actors relacionats amb institucions acadèmiques, governs, organitzacions internacionals, així com d'activistes i "influencers" de les xarxes socials. Seguint els criteris ètics metodològics, tots els participants han acceptat per consentiment informat fer l'entrevista i han llegit i confirmat la seva transcripció, així com el permís d'esmentar els seus noms propis. Tanmateix, han llegit i contribuït a millorar la versió final que recull l'anàlisi de contingut de totes les entrevistes...

A continuació, es presenta una llista amb els noms, càrrecs i dates de les entrevistes:

- **Susana Borràs Pentinat**, Investigadora activa en el Grup de Recerca sobre Dret ambiental, Immigració i Govern Local de la Universitat Rovira i Virgili en el Centre d'Estudis en Dret Ambiental de Tarragona (CEDAT). Entrevista realitzada: 30/3/2023.
- **Pablo Escribano**, Especialista Regional Temàtic de l'Organització Internacional per a les Migracions en migració, medi ambient i canvi climàtic. S'encarrega de donar suport a la intervenció de la OIM en la relació entre migració i medi ambient als països de les Amèriques des de l'Oficina Regional de la OIM a San José, Costa Rica. Entrevista realitzada: 17/3/2023.
- **Panagiota Kotsila**, Investigadora en Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i a l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals (ICTA-UAB). La seva recerca se centra en la intersecció d'ecologia i gènere i els determinants socioculturals de la salut. Entrevista realitzada: 21/3/2023.
- **David Llistar**, Director de Serveis de Justícia Global i Cooperació Internacional, Ajuntament de Barcelona. Entrevista realitzada: 30/3/2023.
- **Miguel Pajares**, Antropòleg social, novel·lista, investigador en la Universitat de Barcelona (UB) i president de la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat. Entrevista realitzada: 24/3/2023.
- **Laia Serra Sellarès**, Llicenciada en ciències ambientals i doctorada en relacions internacionals i professora de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Entrevista realitzada: 22/3/2023.

- **Maria Serra Olivella**, Activista mediambiental – Ambaixador del Pacte Climàtic de la UE - Representant d'Europa del GYLC (Global Youth Leadership Center). Entrevista realitzada: 22/3/2023

En ser una entrevista estructurada, a continuació indiquem el criteri i les preguntes que vam enviar als entrevistats.

1. Balanç: Quin és el balanç de l'estat actual del debat sobre justícia climàtica tenint en compte les diferents cimeres de canvi climàtic que s'han organitzat i les reaccions dels governs?

2. Vincle: En quina mesura és possible vincular el debat de justícia climàtica amb els processos de migracions actuals i la manera com els governs hi responen?

3. Responsabilitat: Quina rellevància adquireixen les dimensions de responsabilitat jurídica, la responsabilitat històrica i el reconeixement al debat de justícia climàtica? En general i en el context de Catalunya.

4. Administracions: Quins són els reptes més importants de justícia climàtica, migració i refugi que creus que haurien d'abordar la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona?

5. Campanya Social: En quina mesura creus convenient recomanar una campanya de socialització sobre justícia climàtica vinculada amb la migració a Catalunya? Com enfocaries una campanya de socialització sobre justícia climàtica, migració i refugi perquè sigui efectiva?

Per a analitzar el contingut de les entrevistes, s'han destacat els aspectes més rellevants de cadascuna, aportant un valor afegit sense sobrecarregar la informació rebuda. Hem optat per no citar la procedència de la informació per evitar qualsevol identificació concreta sobre temes que poden tenir un posicionament més sensible.

2.2. Balanç

Les diferents cimeres del canvi climàtic indiquen que estem encara en un procés de presa de consciència global i que s'està produint un posicionament cada vegada més definit i ferm, especialment per part dels països que tenen més marge de prendre decisions, és a dir, els països occidentals i del Nord Global. És cert que la complexitat de construir consensos i un sistema de governança sobre el canvi climàtic fa que els acords a escala planetària sempre siguin insatisfactoris per a totes les parts. Un dels temes més recurrents és que l'escenari de trobada reflecteix un ambient de manca de confiança mútua per construir un marc comú d'actuació que comparteixi diagnòstic i eviti injustícies climàtiques. Existeix una clara bretxa entre un enfocament centrat en les persones i en el medi ambient, i una alta concentració dels acords enfocats en els interessos nacionals i estatals. Aquesta confluència d'interessos estatals, nacionals i empresarials és un gran obstacle, però és l'escenari geopolític real que s'ha d'incloure dins d'una reflexió pragmàtica de justícia climàtica. També s'inclou en l'agenda de temes a debatre la gran i constant asimetria que encara existeix entre països més responsables i països més vulnerables, la qual cosa emmarca els acords també en termes d'interessos.

Al seu torn, s'indica que l'agenda concreta de Justícia Climàtica, malgrat haver-se incorporat en el preàmbul de la cimera de París (COP21, desembre 2015), té encara una funció molt simbòlica i retòrica, sense ser realment un enfocament incorporat en les discussions. El que sí que constitueix una percepció compartida és que l'agenda global acaba d'incorporar explícitament el tema de la Justícia Climàtica, i es pot considerar que és un dels assoliments més importants en l'última COP27. Això es deu principalment al paper dels activistes, que han de ser considerats com a uns actors més dels debats, i que s'enfronten als Estats i als interessos empresarials. El reconeixement que el canvi climàtic té un efecte directe en els nostres entorns de vida més immediats i que té un impacte discriminatori en les poblacions més vulnerables ha començat i difícilment pugui retrocedir. Per tant, és d'esperar que en els pròxims anys es redueixi la gran diferència actual entre la retòrica de la Justícia climàtica i l'acció real. Encara que es valora molt positivament que el tema ja estigui en l'agenda, de moment no existeixen els mitjans per implementar-ho. Aquí es fa referència a mitjans legals, polítics i econòmics principalment.

2.3. Vincle

En primer lloc, per a enfocar adequadament el debat, és important destacar que considerar el vincle entre canvi climàtic i migració és entrar en un debat sobre les conseqüències, no les causes. Aquest marc del debat és propi del terreny de la justícia climàtica, ja que la narrativa cerca reduir efectes negatius i prendre mesures per a redirigir el procés. El gran repte que afronta aquest marc de discussió consisteix en el risc que les qüestions de justícia climàtica es contaminin tant que acabin tergiversant-se, amb la conseqüència d'un augment d'enfocaments basats en la protecció.

El que cal fer és repassar els debats sobre mitigació, adaptació i ara sobre pèrdues i danys, però amb un enfocament basat en el fet que el canvi climàtic és un potencial inductor del desplaçament de les persones. De moment, a escala internacional, no existeixen mesures específiques relacionades amb les migracions climàtiques. El tema es discuteix molt en l'àmbit acadèmic, però en els debats més pràctics, el tema no està encara plantejat a escala global. És més aviat un tema de l'activisme i els moviments socials globals que de reconeixement per part dels governs. Segurament aquesta manca es deu a la dificultat d'atribuir tant legalment com políticament i d'una forma directa que alguns moviments migratoris són deguts al canvi climàtic. S'accepta l'argument que els moviments migratoris tenen un caràcter multicausal. Hi ha, però, dificultats científiques evidents per determinar un vincle directe. La percepció que el canvi climàtic juga un paper indirecte no té encara prou solidesa per convèncer els governs.

El que sí que hi ha és un consens que el vincle entre canvi climàtic i migracions ha d'abordar-se en el context dels drets humans. La societat ha de preparar-se perquè futures causes de migracions es deuen, en diferents graus, al canvi climàtic. Per tant, com un nou tema de drets humans, s'enquadra dins de la categoria de migracions forçades. Les persones immigrades també tendiran a fugir dels seus entorns més immediats per impactes del canvi climàtic. Aquestes persones que fugen dels impactes canvi climàtic són víctimes polítiques dels governs (Nord Global) i, com a tals, mereixedores de protecció internacional.

Un dels temes més importants que es desprèn de les entrevistes és la insistència per a abordar de manera equitativa la migració interna, intercontinental i entre continents (Sud- Nord). El debat sobre justícia climàtica ha posat en evidència la responsabilitat dels països més emissors de gasos d'efecte d'hivernacle d'obrir pistes o vies de migració regular per a persones afectades pel canvi climàtic. No obstant això, moltes polítiques migratòries són humanitàries i tenen un estatus de protecció temporal, però no necessàriament s'enfoquen en la justícia climàtica. El desplaçament a causa del canvi climàtic no és només un problema que travessa fronteres. Dins d'un mateix país o continent, el desplaçament de persones també ha de ser tractat de manera igualitària. Això implica, i aquesta és probablement la contribució més directa, que les migracions climàtiques són en part responsabilitat dels països que més han contribuït al canvi climàtic. Aquest gir en l'enfocament de les migracions és fonamental.

Igualment, un altre tema important que mereix debat és l'anàlisi sobre com s'incorpora el tema de les migracions en els debats actuals de les cimeres. Per exemple, en la decisió d'establir un Fons de Pèrdues i Danys (COP 27), s'hi han d'incloure la migració, la reubicació i el desplaçament. De fet, la decisió del Fons sobre Pèrdues i Danys de la COP27 indica que el Fons ha de ser informat per les bretxes en finançament, incloent-hi migracions, desplaçaments i reubicacions. Malgrat això, encara no s'ha decidit clarament quins conceptes s'inclouran en aquests futurs fons i si s'abordarà la reducció del volum de migrants potencials a causa del clima.

Un exemple molt concret a considerar és la possibilitat de debatre en el futur com reubicar les poblacions de les zones de risc. Existeixen poblacions en tots els continents que es troben en zones costaneres, zones d'inundacions, zones d'allaus i és necessari reubicar-les. Aquests processos de reubicació seran molt costosos i plantegen la pregunta des d'una perspectiva de justícia climàtica: qui hauria d'assumir els costos d'aquesta reubicació? Aquests són els temes futurs de gran pragmatisme que un debat que vincula justícia climàtica i migracions ha d'abordar.

2.4. Responsabilitats

Les responsabilitats són un dels fils conductors de les discussions sobre justícia climàtica. Entrem en un terreny molt complex per la dificultat d'establir un significat fix i compartit per tothom. Existeix consciència de la importància del tema perquè hi ha un vincle directe entre reconeixement de responsabilitats i determinació d'obligacions. El gran desafiament radica en com transformar aquest concepte en un càlcul de responsabilitat, és a dir, en una lectura de "qui contamina, paga", més enllà d'un enfocament jurídic. La responsabilitat està vinculada a models de creixement econòmic i desenvolupament, i també a les conseqüències. De fet, es poden establir dues nocions de responsabilitat que poden donar lloc a dues lectures diferents i complementàries del vincle amb les migracions: una noció de responsabilitat centrada en les causes (responsabilitat històrica) i una altra de més centrada en les conseqüències (responsabilitat per a generacions futures).

El debat sobre justícia climàtica està intrínsecament relacionat amb la presa de consciència que el canvi climàtic té responsabilitats diferenciades, amb una responsabilitat històrica dels països més emissors de gasos d'efecte d'hivernacle, però també un impacte diferencial en les comunitats que tenen certes característiques. Per exemple, en termes d'ingressos, del nivell de discriminació històrica, de la dependència dels mitjans de vida, de factors climàtics, entre d'altres. És important reconèixer la responsabilitat històrica dels països del Nord Global en l'emissió de gasos d'efecte d'hivernacle i garantir una justícia participativa en els processos de presa de decisions. La responsabilitat com a eix del debat que vincula canvi climàtic i migracions no es consolida perquè això comporta deures cap als Estats. En aquest marc de discussió, la responsabilitat és l'eix del debat sobre justícia climàtica, ja que a partir del reconeixement de responsabilitats podem establir un sistema d'obligacions i de deures. El problema és que aquest pas no s'ha donat i no ha transcendit al terreny de declaracions.

Tot i que no està directament relacionat amb les migracions, s'indica que les responsabilitats no han de recaure únicament en els governs sinó també en empreses globals (aviació, indústria automotriu, petrolieres, entre altres.), que també haurien de ser incloses com a causants de les migracions.

A més, el debat sobre les responsabilitats hauria d'aconseguir no sols el reconeixement (*mea culpa*), sinó també el compliment d'acords d'ajuts econòmics i mitigació de reducció d'emissions al 3%. Es denuncia que l'incompliment sistemàtic dels acords per part dels governs també ha de ser abordat com un tema de responsabilitat directa.

Finalment, i no menys important, la política del mercat de deslocalització, autoritzada pels governs, és una mostra flagrant de manca de responsabilitat. Consumint productes que abans es produïen dins de les nostres fronteres i que ara es fabriquen fora, i en països més vulnerables, també contribuïm a la contaminació (amb les corresponents emissions de fabricació, extracció de materials, transport transoceànic en contenidors, transport per carretera, etc.), la qual cosa pot accelerar el procés de les migracions climàtiques.

2.5. Administracions

La visió general és que estem ara en una fase comunicativa i declarativa. El gran repte és evitar que el tema es polaritzi i divideixi a la societat entre els qui reconeixen el problema i els qui no.

En abordar el tema de les Administracions, entrem directament en l'àmbit dels paràmetres d'acció de l'adaptació. Les Administracions haurien de tenir un paper més actiu i incorporar la sostenibilitat com a principi rector. Això implicaria incorporar criteris ambientals i socials en tots els programes i plans que es realitzen d'una forma integral.

Conscients de les dificultats per a fer-ne una lectura jurídica, es planteja la possibilitat de fer-ne una lectura ètica. És a dir, que les administracions incorporin la necessitat de seguir un codi ètic de consum i de tractament de criteris de justícia climàtica. Per exemple, una ètica per a les empreses amb els corresponents incentius fiscals si és necessari.

S'indiquen també alguns sectors prioritaris: en primer lloc, la indústria. La pregunta que haurien de formular-se les Administracions és com replantejar el procés de desenvolupament industrial a Catalunya per avançar en aquelles activitats que sabem que han de dur-se a terme, com el desenvolupament del ferrocarril. També inclou les que no han de fer, com l'ampliació d'aeroports i la construcció de més carreteres. En el camp de l'agricultura hi ha una transformació importantíssima a fer que està vinculada amb l'aigua. El problema serà cada vegada major, per la qual cosa és necessari construir plantes dessalinitzadores. Finalment, en l'àmbit educatiu s'insisteix en la importància d'incorporar aquests temes i de promoure'n la sensibilització i la consciència des de les etapes més primerenques de socialització.

Un dels temes recurrents que també haurien d'abordar les administracions és la vulnerabilitat.

Hi ha sectors de la població que són més vulnerables, entre els quals destaquen els migrants, però també les persones de menors recursos i les persones majors, que són més vulnerables al canvi climàtic i tenen menys capacitats i recursos per enfrontar-s'hi. Les administracions haurien de plantejar-se en l'àmbit urbanístic la creació de "refugis climàtics", com l'ampliació de biblioteques, l'ús d'escoles com a espais oberts i altres espais ben condicionats, que proporcionen temperatures, aigua, electricitat i wifi perquè els joves i els estudiants més vulnerables puguin treballar (Amorin-Maia & Olazabal, juny 2023).

2.6. Campanya social

És sorprenent que en aquest tema no hi hagi unanimitat. Hi ha dos missatges principals. En primer lloc, si es realitza una campanya, s'hauria de fer amb molta prudència per a evitar interpretacions contràries a la reflexió que es busca. En segon lloc, si es duu a terme, hauria de ser de forma genèrica i no enfocada exclusivament en les migracions. És a dir, incorporar les migracions dins una campanya general de conscienciació sobre els efectes del canvi climàtic i com canviaran les nostres formes de vida i les nostres rutines.

En altres paraules, una campanya mal enfocada pot generar més rebuig i alimentar encara més la xenofòbia si es planteja, per exemple, en termes d'una allau de migrants climàtics, o una tendència en la narrativa de victimitzar en excés als migrants. Atès que estem en un context de debat en termes d'emergència climàtica, plantejar les migracions dins d'aquesta narrativa pot generar pànic, por i, com a conseqüència, una major tendència a demanar protecció, seguretat i percebre els migrants com un problema addicional. En aquest sentit, si es planteja una campanya, s'hauria de moderar l'enfocament positiu de les migracions i "personalitzar" (amb nom propi) els migrants climàtics. S'han d'evitar generalitzacions i missatges simplistes, i enfocar-se en matisos i en la pluralitat de dimensions.

L'objectiu de la campanya hauria de ser conscienciar la població i vincular el fenomen de la justícia climàtica amb les desigualtats socials. De fet, aquest terreny és fonamental i s'ha de promoure per a anar preparant a la població davant les restriccions i els canvis que afectaran la seva qualitat de vida. Alguns fins i tot plantegen la possibilitat de plantejar més d'una campanya, com ara fer un documental genèric.

Un dels elements prioritaris de la narrativa d'una potencial campanya hauria d'incloure la interseccionalitat, és a dir, deixar clar a l'audiència que el canvi climàtic no afecta a tothom igual. Temes de gènere, discapacitats i migracions entrarien juntament amb pobresa i l'educació com a factors que generen vulnerabilitat al canvi climàtic.

**REFLEXIONS FINALS:
JUSTÍCIA CLIMÀTICA,
POSTCOLONIALISME
I CREACIÓ UN CENTRE
D'INTERPRETACIÓ.**

Les entrevistes han posat de manifest que hi ha una similitud entre la lògica de la justícia climàtica i la lògica postcolonial. Totes dues enfoquen qüestions com el reconeixement, les responsabilitats, el pensament generacional i una percepció crítica cap als Estats i la lògica neoliberal de mercat. Aquesta connexió és important perquè ens fa comprendre que les accions passades i presents dels països desenvolupats han contribuït tant a la crisi climàtica com a la situació de desigualtat global. Una altra reflexió que se'n deriva és que els refugiats climàtics i molts dels migrants que arriben actualment són el resultat de les accions del Nord Global i del passat colonial. Aquesta relació ens recorda que hi ha una responsabilitat compartida envers les persones que es veuen forçades a immigrar, ja que les conseqüències de les accions dels països desenvolupats impacten directament en les seves vides. Cal abordar aquesta situació des de la perspectiva de la justícia climàtica i postcolonial per tal de garantir un enfocament integral i equitatiu en les respostes i solucions.

En resum, aquestes reflexions finals ens recorden la importància de comprendre la connexió entre la justícia climàtica i el postcolonialisme, i com aquests temes s'entrellacen en la crisi climàtica actual. A més, el rerefons polític dels països del Nord i Sud Global i el seu rol en les diferents COPs també cobra especial importància. La falta d'una definició jurídica i/o semàntica desincentiva possibles avanços en matèria de drets humans, igualtat i canvi climàtic. Davant d'això, resulta esperançadora la possibilitat d'actuar concretament des de les ciutats per a adaptar-se i mitigar, en la mesura que sigui possible, els creixents esdeveniments climàtics. Atès que Barcelona constitueix una ciutat intercultural i de polítiques migratòries progressistes, la possibilitat de crear un centre d'interpretació a la ciutat que promogui la justícia climàtica i actuï com un catalitzador per a la reflexió i l'acció en aquest àmbit podria tenir un impacte significatiu en la lluita contra la desigualtat climàtica i en la defensa dels drets dels migrants climàtics.

REFERÈNCIES

Acadèmic

Amorim-Maia, A. T., & Olazabal, M. (juny 22, 2023). Refugios climáticos sí, pero ¿cómo deberían ser? The Conversation. Recuperat data, de <https://theconversation.com/refugios-climaticos-si-pero-como-deberian-ser-206818>

Althor G, Watson J. & Fuller, R. (2016). Global mismatch between greenhouse gas emissions and the burden of climate change. *Sci. Rep.*, 6(20281). <https://doi.org/10.1038/srep20281>

Arora, G. C. (2022). The problem of climate-induced displacement. In G. C. Arora (Ed.), Research anthology on environmental and societal impacts of climate change (pp. 2050). essay Engineering Science Reference. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-3686-8.ch103>

Baker, S.H. (2015). Project Finance and Sustainable Development in the Global South. In: S. Alam et al., eds. International Environmental Law and the Global South. (pp. 338–355.). New York: Cambridge University Press.

Beau, R. y Larrère, C. (eds.) (2018). Penser l'Anthropocène. SciencesPo.
Beauregard, C., Carlson, D., Robinson, S., Cobb, C. & Patton, M. (2021). Climate justice and rights-based litigation in a post-Paris world, *Climate Policy*, 21(5), 652-665, DOI: 10.1080/14693062.2020.1867047

Borràs Pentinat, S. (2016). Movimientos para la justicia climática global. Replanteando el escenario internacional del cambio climático. *Relaciones internacionales: Revista académica cuatrimestral de publicación electrónica*, ISSN-e 1699-3950, (33), 119.

Burkett, M. (2020). Climate Migration and the Deep Roots of Climate Justice. *Temp. L. Rev.*, 93, 653.

Caney, S. (2005). Cosmopolitan justice, responsibility, and global climate change. *Leiden journal of international law*, 18(4), 747-775.

Castillo, M. G. y García-Romeral, G. (2023). Justicia climática interseccional i polítiques públiques de Barcelona. Institut de Drets Humans de Catalunya. Retrieved from: <https://www.idhc.org/ca/publicacions/justicia-climatica-interseccional-i-politiques-publiques-de-barcelona.php>

Chu, E., & Michael, K. (2019). Recognition in urban climate justice: Marginality and exclusion of migrants in Indian cities. *Environment and Urbanization*, 31(1), 139-156.

COP21. (2015). Paris Agreement. Retrieved from: <https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/109r01.pdf>

Crutzen, P. J. y Stoermer, E. F. (2000). "The Anthropocene". En *Global Change Newsletter*, 41, 17-18.

Daoudy, M., Schraven, B., Kristiansen, M., Swain, A., & Scheffran, J. (2022). Migration and the 2030 Agenda. *One Earth*, 5(8), 838-840.

De la Cruz et al (2022). Migraciones forzadas por motivos ambientales. Un enfoque sociopolítico. *Ecologistas en Acción*. Recuperado de: <https://www.ecologistasenaccion.org/wp-content/uploads/2023/05/migraciones-forzadas-motivos-ambientales-informe.pdf>

Docherty B, Giannini T (2009). Confronting a rising tide: a proposal for a convention on climate change refugees. *Harv Environ Law Rev* 33:349–403

Dolšak, N., & Prakash, A. (2022). Three faces of climate justice. *Annual Review of Political Science*, 25, 283-301. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-051120-125514>

European Union, European Commission. (2013). Climate change, environmental degradation, and migration: Accompanying the document communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions an EU Strategy on Adaptation to Climate Change. Brussels: European Commission. Retrieved from https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/swd-2013-138_en_12.pdf.

Farand, C. (2022, novembre 30). Vanuatu publishes draft resolution seeking climate justice at UN court. *Climate Home News*. Retrieved from: <https://www.climatechangenews.com/2022/11/30/vanuatu-publishes-draft-resolution-seeking-climate-justice-at-un-court/>

Ferris E, Bergmann J (2017). Soft law, migration and climate change governance. *Journal of Human Rights and the Environment* 8(1):6–29. <https://doi.org/10.4337/JHRE.2017.01.01>

Fine, J. C., & Love-Nichols, J. (2021). Language and climate justice: A research agenda. *Journal of Sociolinguistics*, 25(3), 453-473.

Gardiner, S. M. (2011). Climate justice. *The Oxford handbook of climate change and society*, 309-322. Oxford University Press.

Gonzalez, C. G. (2013). Environmental Justice and International Environmental Law. In S. Alam, J. Bhuiyan, T. Chowdhury, & J. Razzaque (Eds.), *Routledge Handbook Of International Environmental Law* (pp. 77-85).

Gonzalez, C. G. (2018). Climate Justice and Climate Displacement: Evaluating the Emerging Legal and Policy Responses. *Wisconsin International Law Journal*, 36, 366.

Head, B. W. (2019). Forty years of wicked problems literature: Forging closer links to policy studies, *Policy and Society*, 38(2), 180-197.

Heras, M & March, H. (2023). Amplificant la interconnexió entre la Justícia Climàtica i la Justícia Sexual i Reproductiva. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/371155912_Amplificant_la_interconexio_entre_la_Justicia_Climatica_i_la_Justicia_Sexual_i_Reproductiva

Howarth, R. B. (2011). Intergenerational justice. *The Oxford Handbook of Climate Change and Society*. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199566600.003.0023

IOM (2007). Discussion note: Migration and the Environment, MC/INF/288 Retrieved from: https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/about_iom/en/council/94/MC_INF_288.pdf

IOM (2019). International Migration Law: Glossary on Migration, Geneva: Switzerland. Retrieved from: https://environmentalmigration.iom.int/sites/g/files/tmzbd1411/files/iml_34_glossary.pdf

IOM Portal environmental migration. Retrieved from: <https://environmentalmigration.iom.int/environmental-migration>

Kempf, H. (2011). *Cómo los Ricos Destruyen el Planeta*. Buenos Aires: Capital Intelectual.

Keohane R. O. (2015). The global politics of climate change: challenge for political science (2014 James Madison lecture). *PS Political Science & Politics*, 48(1), 19–26.

- Khan, M., Robinson, S. A., Weikmans, R., Ciplet, D., & Roberts, J. T. (2020).** Twenty-five years of adaptation finance through a climate justice lens. *Climatic Change*, 161, 251-269.
- Klein, N. (2014).** *This Changes Everything: Capitalism vs the Climate*. New York: Simon & Schuster.
- Kuehn, R. R. (2000).** A taxonomy of environmental justice. *Environmental Law Reporter News & Analysis*, 30, 10681.
- Kupferberg J.K. (2021).** Migration and dignity – relocation and adaptation in the face of climate change displacement in the Pacific – a human rights perspective. *International Human Rights* 25(10):1793–1818. <https://doi.org/10.1080/13642987.2021.1889515>
- Lane, M. (2016).** Political Theory on Climate Change, *Annual Review of Political Science*, 19,107–123.
- Lewis, S., and Maslin, M. (2015).** Defining the Anthropocene. *Nature*, 519, 171– 180. <https://doi.org/10.1038/nature14258>
- Mach, E. (2017).** Implementation of the migration, environment and Climate change related commitments of the 2030 agenda. In G. Aggave, N. Sinha (eds) *Migration in the 2030 Agenda* (pp. 23-37). International Organization for Migration. Retrieved from <http://publications.iom.int/books/migration-2030-agenda>
- Moore, J. W. (2020).** *El capitalismo en la trama de la vida, Traficantes de Sueños*.
- Nixon, R., (2013).** *Slow Violence and the Environmentalism of the Poor*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Nussbaum, M. (2012).** *Creating capabilities: The human development approach* (pp. 17-45). Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Okereke C & Coventry P. (2016).** Climate justice and the international regime: before, during, and after Paris. *Wires Clim Chang* 7(6), 834–851. <https://doi.org/10.1002/wcc.419>
- Rittel, H. & Webber, M. (1973).** Dilemmas in a general theory of Planning, *Policy Sciences*, 4(2); 155-169.
- Robinson, M., & Shine, T. (2018).** Achieving a climate justice pathway to 1.5 °C. *Nature Climate Change*, 8(7), 564–569. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0189-7>
- Scott M. (2020).** *Climate change, disasters, and the refugee convention*. Cambridge University Press, Cambridge and New York
- Skillington, T. (2015).** Climate justice without freedom: Assessing legal and political responses to climate change and forced migration. *European Journal of Social Theory*, 18(3), 288-307.
- Sobczak-Szelc, K. & Fekih, N. (2020).** Migration as one of several adaptation strategies for environmental limitations in Tunisia. Evidence from El Faouar. *Comparative Migration Studies* (forthcoming Special Issue: Migration research in the Mediterranean in perspective: Variable focal length). Retrieved from <https://comparativemigrationstudies.springeropen.com/med-migrationperspectives>
- Soyapi, C., and Kotzé, L.J. (2016).** Environmental Racism, Slow Violence and the Extractive Industry in Post-apartheid South Africa: Marikana in Context. *Verfassung und Recht in Übersee*, 49, 393–415. Available from: <https://doi.org/10.5771/0506-7286-2016-4-393>
- Talwar S (2020).** Pacific climate change-related human mobility –literature-based scoping study. *GNS Science*, Lower Hutt, New Zealand.

Tornel, C. (2019). Climate change and capitalism: a degrowth agenda for climate justice. In *A Research Agenda for Climate Justice* (pp. 64-76). Edward Elgar Publishing.

UNHCR (2019). *Desperate Journeys*. Geneva: UNHCR. Accessed 22 February 2023

UNHCR (2009) Climate change could become the biggest driver of displacement: UNHCR chief (www.unhcr.org/4b2910239.html). Accessed 22 February 2023.

United Nations. (2018). Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration, UN Doc. A/RES/73/195. Retrieved from: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/73/195.

UN-Women. (2022, 28 febrer). Explainer: how gender inequality and climate change are interconnected. Available at: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/explainer/2022/02/explainer-how-gender-inequality-and-climate-change-are-interconnected>.

Van der Vliet, J. (2018). 'Climate refugees': a legal mapping exercise. In: Behrman S, Kent A (eds) *Climate refugees: beyond the legal impasse?* Routledge, London, (pp 16–33). Routledge

Vanderheiden, S. (2016). Environmental and climate justice, in Gabrielson, T., Cheryl H., Meyer, J. M. and Scholsberg, D. (Eds.) *The Oxford handbook of environmental political theory*. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199685271.013.13

Vernadsky, V. I. (1997). *La biosfera*, Fundación Argentaria y Visor.

Warren, P., D. (2016). Forced migration after Paris COP21: evaluating the "Climate Change Displacement Coordination Facility." *Columbia Law Rev* 166(8), 2103–2144.

Wilkinson, E.; Schipper, L.; Simonet, C. and Kubik, Z (2016). Climate change, migration and the 2030 Agenda for Sustainable Development (pp. 201-215). London: Overseas Development Institute. Retrieved from: <https://cdn.odi.org/media/documents/11144.pdf>

Yu E (2021). With our feet to the fire: regional agreements as mechanisms of changing international law to include persons displaced by climate change. *Emory International Law Review* 35(3), 517–548. Retrieved from: <https://scholarlycommons.law.emory.edu/eilr/vol35/iss3/5>

Zapata-Barrero, R., Melkonian, K. and Şafak Özdemir, G. (2019). Climate Change, Environmental Degradation and Mediterranean Migration: Premises for Shaping Future Policies. *EuroMedMig Policy Paper Series*, no. 1 (December). Retrieved from: <http://hdl.handle.net/10230/43617>

Zárate-Toledo, E., Patiño, R., and Fraga, J., (2019). Justice, social exclusion and indigenous opposition: A case study of wind energy development on the Isthmus of Tehuantepec, Mexico. *Energy Research & Social Science*, 54, 1–11. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.erss.2019.03.004>

Institucional

Ajuntament de Barcelona (2012). Plan de Prevención de Residuos Municipales. Recuperado de: <https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/es/que-hacemos-y-por-que/ciudad-productiva-y-resiliente/plan-de-prevencion-de-residuos>

Ajuntament de Barcelona (2014). Rehabilitación del espacio público de manera integral. Recuperado de: <https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/es/que-hacemos-y-por-que/espacio-publico-de-calidad/pmi>

Ajuntament de Barcelona (2016). Estrategia para la transición energética. Recuperado de: <https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/es/que-hacemos-y-por-que/energia-y-cambio-climatico/estrategia-transicion-energetica>

Ajuntament de Barcelona (2018). Plan Clima. Recuperado de: https://www.barcelona.cat/barcelona-pel-clima/sites/default/files/documents/plan_clima_juny_ok.pdf

Servei Civil Internacional de Catalunya (2020). Justicia Climàtica. Càpsules por la justicia global. Recuperado de: <https://scicat.org/capsules-per-la-justicia-global/justicia-climatica/>

Ajuntament de Barcelona (2021). Plan de Acción por la Emergencia Climática. Recuperado de: https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/123711/1/Plan_accion_emergencia_climatica_2030_esp.pdf

Generalitat de Catalunya (2021). Estratègia Catalana d'adaptació al Canvi Climàtic 2021-2030.. Recuperado de: <https://canviclimatic.gencat.cat/ca/ambits/adaptacio/estrategia-catalana-dadaptacio-al-canvi-climatic-2021-2030/>

Ajuntament de Barcelona (2022). Plan de Movilidad Urbana 2024. Recuperado de: <https://www.barcelona.cat/mobilitat/es/quienes-somos/plan-de-movilidad-urbana>

ACSAR

Fundació

Amb la col·laboració de:

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

